

(hier en daar kwamen 'schuilkerken' tot stand), alleen predikanten werden officieel toegelaten.

In 1808 kwamen, uit Nederland, wederom missionarissen in Indië aan: twee; in de decennia die volgden, kon de missie zich slechts langzaam ontplooiën. De zending daarentegen, bevorderd door het in 1795 opgericht Nederlands Zendeling Genootschap, breidde zich snel uit. De prediking van het Christendom nu wekte weerstanden bij de Islamieten – wij herinneren er aan dat ook Diponegoro tenslotte tot de 'heilige oorlog' tegen alle Christenen had opgeroepen; trouwens, wie op Java of elders in verzet wilde komen tegen het Nederlands bewind, behoefde maar de strijd tegen de *kafirs* in zijn vaandel te schrijven om een schare volgelingen te vinden. Het gouvernement ging daar terdege rekening mee houden: in navolging van eerdere instructies bevatte het Regeringsreglement van 1854, bij welks toelichting in de Tweede Kamer namens de regering verklaard werd dat Nederland géén Christelijke staat was, de bepaling dat de gouverneur-generaal de gebieden kon aanwijzen waar zendelingen en missionarissen aan het werk konden gaan en dat hij het verlof tot prediking van het Evangelie kon beperken of zelfs intrekken. Kuyper achtte die staatsinmenging onduldbaar; zoals men zag, had hij aan het eind van de jaren '70 van de vorige eeuw geëist dat in Indië 'elke belemmering voor de vrije prediking van het Evangelie opgeheven' zou worden; de door hem geïnspireerde passage in de Troonrede van 1901 begon dan ook met de woorden: 'Als Christelijke mogendheid is Nederland verplicht, in de Indische archipel de rechtspositie der inlandse Christenen beter te regelen [en] aan de Christelijke zending' (de missie werd niet genoemd) 'op vaster voet steun te verlenen.' Dat was gemakkelijker in Den Haag geschreven dan in Batavia gedaan! Het kwam daar niet tot een wettelijke gelijkstelling van inheemse Christenen aan Europeanen¹, het gouvernement, ook dat van Kuypers volgeling Idenburg, hield terdege rekening met de Islamietische weerstanden in de inheemse wereld en van beëindiging van de staatsinmenging was geen sprake, ook niet toen in '25 de Wet op de Indische staatsinrichting werd vastgesteld. 'De Christenleraars, priesters en zendelingen moeten', aldus een der artikelen,

'voorzien zijn van een door of namens de gouverneur-generaal te verlenen, bijzondere toelating om hun dienstwerk in enig bepaald gedeelte van Neder-

¹ Die gelijkstelling was afgekondigd in 1848, maar vrijwel onmiddellijk in feite ongedaan gemaakt.